

ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ІНДИКАТОРІВ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУRESEARCH OF KEY INDICATORS OF THE STATE OF ECONOMIC SECURITY OF
THE EUROPEAN UNION COUNTRIES IN THE FRAMEWORK OF
THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Федорук Олеся Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Економіка», Національний транспортний університет, Київ, Україна, e-mail: olesiavfedoruk@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-7402-4174>

Анотація: У статті досліджено базові пріоритети стратегії економічної безпеки країн ЄС. Проаналізовано ключові індикатори стану економічної безпеки країн Європейського Союзу. Виявлено галузеву структуру доданої вартості в країнах Європейського Союзу. Досліджено особливості реалізації стратегії зміцнення економічної безпеки ЄС.

Країни Європейського Союзу є одним із найпривабливіших напрямів інвестування для міжнародних компаній завдяки відкритій економіці, безпечному транскордонному співробітництву в галузі досліджень та інновацій. Ці елементи залишаються ключовими рушійними силами європейської конкурентоспроможності та стійкості. Партнери по всьому світу отримують вигоду від доступу до європейських ринків, капіталу та технологій для переходу до чистої та стійкої економіки.

Регіональна політика ЄС, спрямована на забезпечення колективної економічної безпеки, зокрема на основі посилення економічної згуртованості через надання допомоги найменш розвиненим регіонам і секторам економіки країн – членів ЄС, є важливим елементом структурної політики Європейського Союзу, поряд з інституційною адаптацією й економічною інтеграцією вважається одним з основних засобів впливу на суспільний добробут. Втім, регіональна політика ЄС також не позбавлена протиріч у розподілі фінансування між країнами, зокрема наявна невідповідність в отриманні коштів на регіональний розвиток новими членами цього об'єднання та розмірами їх внесків до спільного бюджету.

Ключові слова: стратегія економічної безпеки, глобальна економіка, країни Європейського Союзу, міжнародні компанії, сталий розвиток, інвестиційні проекти, фінансово-економічна криза, європейські ринки, інновації, конкурентоспроможність, транскордонне співробітництво.

Вступ. Постановка проблеми й актуальність обраної теми. Сьогодні, коли економічна безпека стає одним з найважливіших компонентів міжнародної, регіональної та національної безпеки, Європейський Союз починає відігравати провідну роль у забезпеченні стабільності та безпеки європейського континенту. У січні 2024 року Європейський Союз оприлюднив нові ініціативи для просування в реалізації своєї Стратегії економічної безпеки, яку він офіційно представив у червні 2023 року. Ця стратегія має на меті посилити стратегічний інструментарій Європейської Комісії для торгівлі та інвестицій.

Процес розбудови і реформування ЄС необхідно розглядати не тільки як розширення кордонів спільного ринку, а й як чинник створення нової європейської архітектури безпеки, яка має комплексний та взаємопов'язаний характер і різні виміри, відіграє важливу роль в системі міжнародної економічної безпеки. Регіональна політика ЄС спрямована на послаблення соціально-економічних диспропорцій між регіонами, зниження рівня відсталості регіонів з несприятливими умовами розвитку. Серед основних інструментів регіональної політики значна увага приділяється інтеграції прикордонних регіонів на основі міжнародного співробітництва та створенню єврорегіонів, які забезпечують транскордонне співробітництво.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На актуальність проблеми формування та оцінювання ключових індикаторів стану економічної безпеки країн Європейського Союзу в рамках реалізації концепції сталого розвитку вказують численні дослідження таких українських та зарубіжних вчених, як Р. Болдуїн, А. Бояр, Ч. Виплош, І. Грицяк, Н. Карпчук, М. Корнер, Н. Романюк, І. Скороход, П. Фонтен, В. Чужиков та інші. Проблема дослідження ключових індикаторів стану економічної безпеки країн Європейського Союзу є актуальною та потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження ключових індикаторів стану економічної безпеки країн Європейського Союзу в рамках реалізації концепції сталого розвитку.

Завданнями статті є: дослідження базових пріоритетів стратегії економічної безпеки країн ЄС; аналіз ключових індикаторів стану економічної безпеки країн Європейського Союзу; виявлення галузевої структури доданої вартості в країнах Європейського Союзу; дослідження особливостей реалізації стратегії зміцнення економічної безпеки країн ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження й отриманих результатів. Під європейською економічною безпекою розуміють стан економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність економіки до сталого та збалансованого зростання. Можна виділити такі базові пріоритети стратегії економічної безпеки країн ЄС:

1. Підвищення власної конкурентоспроможності шляхом зростання стійкості економіки країн ЄС та ланцюгів постачання, зміцнення інновацій і промислового потенціалу, зберігаючи при цьому соціальну ринкову економіку. Цього можна досягти шляхом поглиблення єдиного ринку, інвестування в економіку майбутнього за допомогою розумної макроекономічної політики та політики згуртованості, NextGenerationEU, інвестування в людський капітал, зокрема шляхом підвищення кваліфікації робочої сили. Це вимагає диверсифікації джерел постачання та експортних ринків, сприяння дослідницькій діяльності в стратегічних сферах.

Інвестиційні проекти NextGenerationEU спрямовані на стимулювання зеленого переходу через просування відновлюваних джерел енергії; прискорення цифрової трансформації шляхом більшої цифровізації державних послуг та економіки в цілому; зміцнення соціальної інфраструктури та послуг, одночасно зменшуючи територіальну диспропорцію; розширення доступу до вищої освіти для

здобуття навичок, необхідних для майбутньої економіки; підтримку інклюзивного зростання, дослідження, розробки та інновації для всіх; забезпечення сучасних, ефективних і доступних медичних послуг.

2. Захист від ризиків для економічної безпеки шляхом ефективнішого використання інструментів, таких як захист торгівлі, іноземні субсидії, безпека 5G/6G, перевірка прямих іноземних інвестицій та експортний контроль. Паралельно потрібно оцінити ефективність набору інструментів ЄС і розширити його, де це необхідно, для подолання нових ризиків, наприклад, пов'язаних з експортом або зовнішніми інвестиціями.

3. Партнерство з країнами щодо економічної безпеки для досягнення переходу до більш стійкої та безпечної економіки. На практиці це означає спільну роботу з якомога ширшим колом партнерів для зміцнення економічної безпеки та міжнародного економічного порядку, заснованого на правилах і багатосторонніх інститутах [1].

Єдиний ринок є перспективним активом ЄС для підтримки процвітаючої, інноваційної та стійкої економіки. Найчастіше це асоціюється з ефектом масштабу для транскордонного співробітництва в межах ЄС і рівними умовами гри. У той же час, через свою торгівлю, інвестиційну політику Global Gateway та іншу політику ЄС використовує єдиний ринок, щоб утримувати глобальні ланцюги поставок відкритими та формувати стандарти, що додатково сприяє зміцненню конкурентоспроможності ЄС і безпеки постачання. Реалізація NextGenerationEU і Фондів згуртованості запускає масштабні реформи та інвестиції в широкий спектр секторів, включаючи критичну інфраструктуру, сприяє економічному зростанню, конкурентоспроможності та стійкості економіки ЄС.

Запроваджена у 2021 році стратегія Global Gateway спрямована на надання всебічної фінансової підтримки країнам – партнерам ЄС по всьому світу із особливою увагою до інфраструктурних проєктів, передбачаючи фінансування в рамках 300 млрд євро до 2027 року. У наданні фінансування в рамках Global Gateway ЄС орієнтується на відповідність проєктів низці принципів:

- дотримання демократичних цінностей в країнах виконання проєктів;
- забезпечення належного врядування та прозорості у виконанні проєктів;
- забезпечення рівного партнерства;
- здійснення внеску до розвитку зелених та чистих технологій;
- орієнтація проєктів на підвищення безпеки;
- заохочення інвестицій у приватний сектор.

У рамках реалізації стратегії зміцнення економічної безпеки ЄС визначено заходи для підвищення стійкості єдиного ринку, зокрема передбачено формування промислових альянсів для прискорення впровадження чистих технологій; реалізація інноваційних проєктів; сприяння розвитку циркулярної економіки; підвищення екологічних та цифрових навичок; впровадження нової стратегії забезпечення лідерства країн ЄС.

У сучасних умовах ЄС не може досягти економічної безпеки самостійно. Глобальна економіка залишається інтегрованою та взаємопов'язаною, а ефективні дії ЄС залежать від співпраці та координації з іншими країнами. Прозорість і співпраця необхідні для забезпечення того, щоб політика економічної безпеки не мала небажаних наслідків для третіх країн, особливо для найбільш уразливих. Зменшення ризиків у ланцюгах постачання та пом'якшення збурень передбачає диверсифікацію поставок і доступ до різноманітних імпорتنих та експортних ринків. Це є вагомим аргументом для співпраці з якомога ширшим колом партнерів, включаючи давніх партнерів-однодумців, таких як

члени G7, а також інших, з ким ЄС поділяє спільні інтереси. Інтенсивна співпраця з питань економічної безпеки відбувається з різними партнерами, включаючи США та Індію, у рамках Ради з торгівлі та технологій (ТТС). Економічний діалог на високому рівні між ЄС та Японією включає спеціальний напрям роботи з питань економічної безпеки [2].

Ключовим виміром економічної безпеки є готовність ЄС зміцнити партнерство з країнами, що розвиваються, які можуть відігравати більшу роль у глобальних ланцюгах створення вартості. Фінансова та технічна підтримка ЄС країнам із низьким і середнім рівнем доходу для індустріалізації, переходу до зеленого середовища та подолання цифрового розриву не лише цінна сама по собі та створює позитивний ефект для місцевих громад, але й сприяє економічній стійкості ЄС, диверсифікації світової економіки.

З цієї точки зору Global Gateway і Partnership for Global Infrastructure Investments матимуть ключове значення для сприяння економічній безпеці їхніх бенефіціарів, зміцнення економічних зв'язків та інтеграції з глобальною економікою. Ці ініціативи допоможуть ЄС та його партнерам разом подолати основні виклики, зокрема боротьбу зі зміною клімату, розгортання безпечної цифрової інфраструктури, покращення систем охорони здоров'я та досягнення цілей сталого розвитку, водночас пропонуючи партнерам стійкі альтернативи інвестиційних практик. Вони також сприяють економічній безпеці ЄС, зокрема, допомагаючи диверсифікувати ланцюги поставок та інтегрувати ланцюги створення вартості з партнерами в ключових секторах.

Варто зауважити, що у 2022 році дефіцит державного бюджету в ЄС становив 3,4 % ВВП. У період з 2021 року по 2022 рік дефіцит скоротився через зменшення впливу кризи COVID-19 на державні витрати. У 2022 році шість держав – членів ЄС зафіксували профіцит бюджету, найвищий – у Данії (3,3 % ВВП). Натомість Мальта, Угорщина та Румунія мали дефіцит, який перевищував 5 % ВВП, а в Італії це співвідношення досягло 8 %.

Консолідований валовий борг в ЄС становив 84 % ВВП у 2022 році, що на 6 % менше порівняно з піком в 90 % у 2020 році. У 2022 році консолідований борг був найвищим серед держав – членів ЄС у Греції – 171,3 % ВВП. Італія, Португалія, Іспанія, Франція та Бельгія також зафіксували співвідношення понад 100 %. На іншому кінці діапазону Люксембург і Болгарія мали співвідношення боргу до ВВП нижче 25 % ВВП, а найнижче співвідношення спостерігалось в Естонії (18,4 %). У більшості країн – членів ЄС між 2021 і 2022 роками спостерігалось скорочення боргу відносно ВВП. Найбільше скорочення було зафіксовано в Греції – на 23,3 %.

Маючи активне сальдо торгівлі товарами з 2012 по 2021 рік, ЄС зафіксував дефіцит у 2022 році. Товари, експортовані з ЄС до країн, що не входять до ЄС, оцінювалися в 2573 млрд євро, що на 430 млрд євро менше, ніж вартість товарів, імпортованих до ЄС (рис. 1) [3].

У 2022 році США були провідним експортним ринком ЄС, отримавши 19,8 % від загальної вартості товарів, експортованих за межі ЄС. Наступними найбільшими експортними ринками для товарів ЄС були Велика Британія (12,8 %) і Китай (9 %). Більше однієї п'ятої (20,9 %) усіх товарів, імпортованих до ЄС у 2022 році, походили з Китаю. США були другою за величиною країною походження імпорту з ЄС (11,9 %).

В останні роки спостерігається швидке зростання вартості світової торгівлі послугами. Ця ситуація також спостерігалась в ЄС, незважаючи на падіння торгівлі під час кризи COVID-19. У 2022 році експорт послуг з ЄС до країн, що не входять до ЄС, оцінювався в 1300 млрд євро, тоді як імпорту до ЄС оцінювався в 1126 млрд євро. ЄС зафіксував позитивне сальдо торгівлі послугами протягом

2010–2022 років, причому позитивне сальдо у 175 млрд євро у 2022 році стало найвищим за цей період (рис. 2) [4].

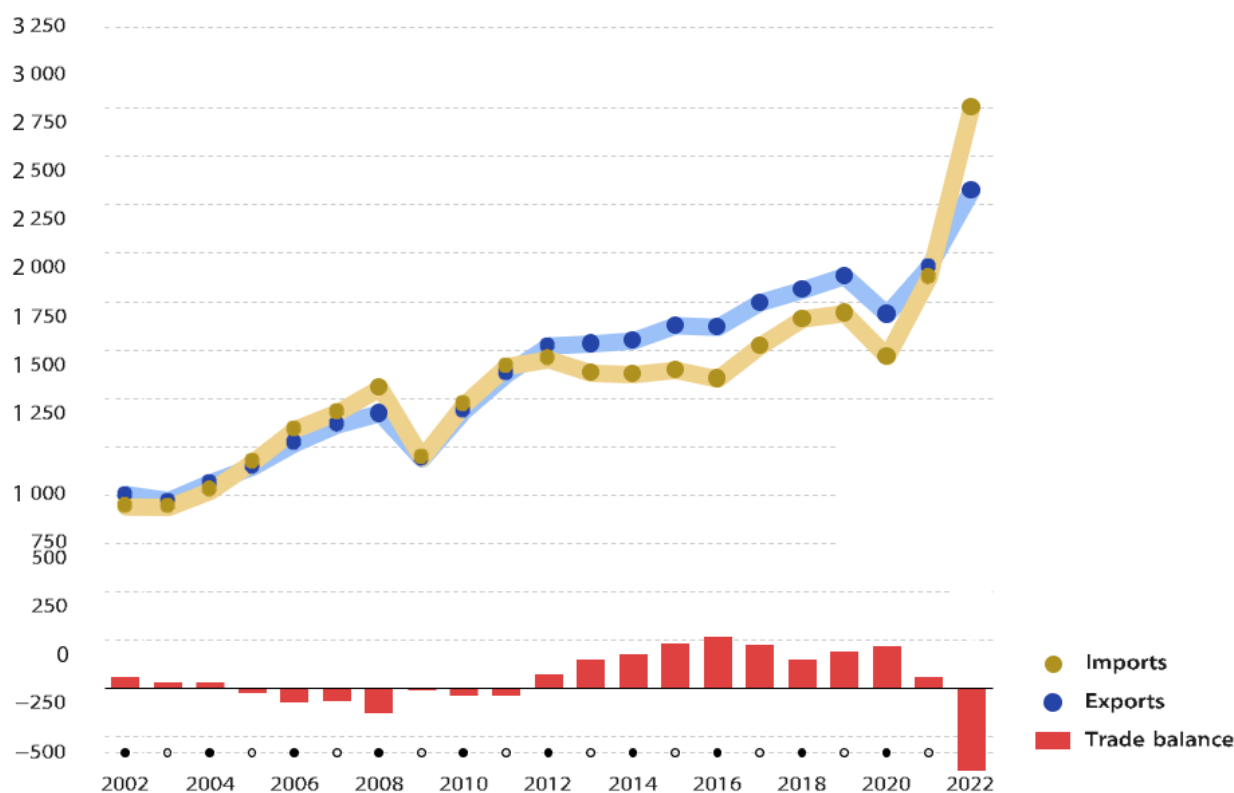

Рисунок 1 – Динаміка міжнародної торгівлі країн Європейського Союзу товарами з країнами, що не входять до ЄС, 2002–2022 роки, млрд євро

Figure 1 – Dynamics of the European Union's international trade in goods with non-EU countries, 2002–2022, billions of euros

У період з 2000 по 2022 рік частка загальної доданої вартості ЄС, яка була створена в секторі послуг, зросла з 69,2 % до 71,9 %, в основному завдяки збільшенню обсягів професійної, наукової, технічної адміністративної та допоміжної діяльності. Навпаки, відносна частка деяких інших частин економіки ЄС скоротилася: частка промисловості впала з 22,6 % до 20,6 %, тоді як частка сільського господарства, лісового господарства та рибальства впала з 2,5 % до 1,9 %, а частка будівництва – з 5,7 % до 5,5 % (рис. 3)

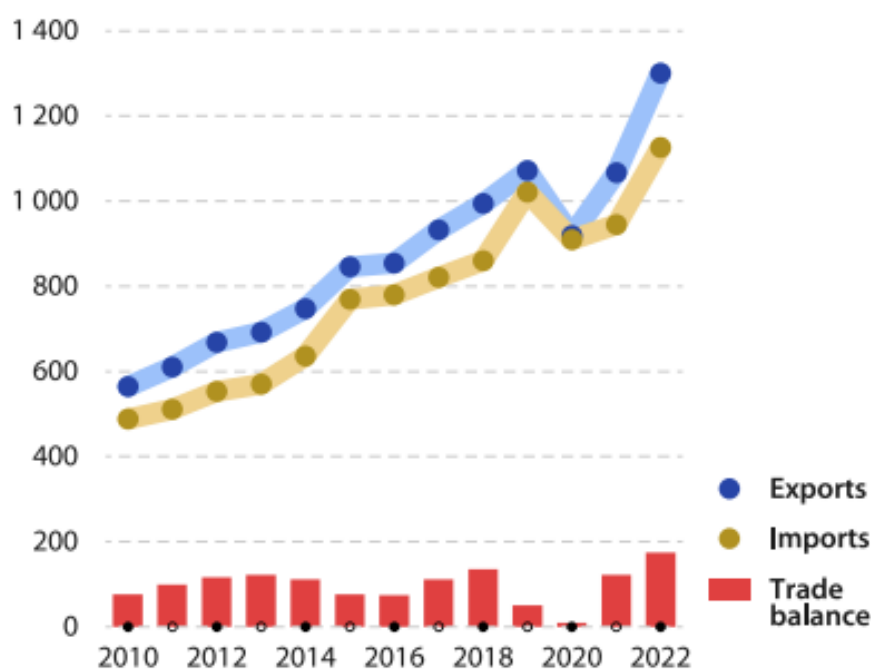

Рисунок 2 – Динаміка міжнародної торгівлі країн Європейського Союзу послугами з країнами, що не входять до ЄС, 2010–2022 роки, млрд євро

Figure 2 – Dynamics of the European Union's international trade in services with non-EU countries, 2010–2022, billions of euros

. У 2021 році провідними торговельними партнерами ЄС у сфері послуг були США та Велика Британія. Приблизно п'ята частина послуг, експортованих з ЄС, призначалася для США (22,3 %) та Великої Британії (19,2 %). Швейцарія була третім за величиною торговим партнером ЄС з експорту послуг (10,8 %). Навпаки, більше однієї третини (34,5 %) послуг, імпортованих до ЄС із країн, що не входять до ЄС, походять із США, за якими йде Велика Британія (18,5 %).

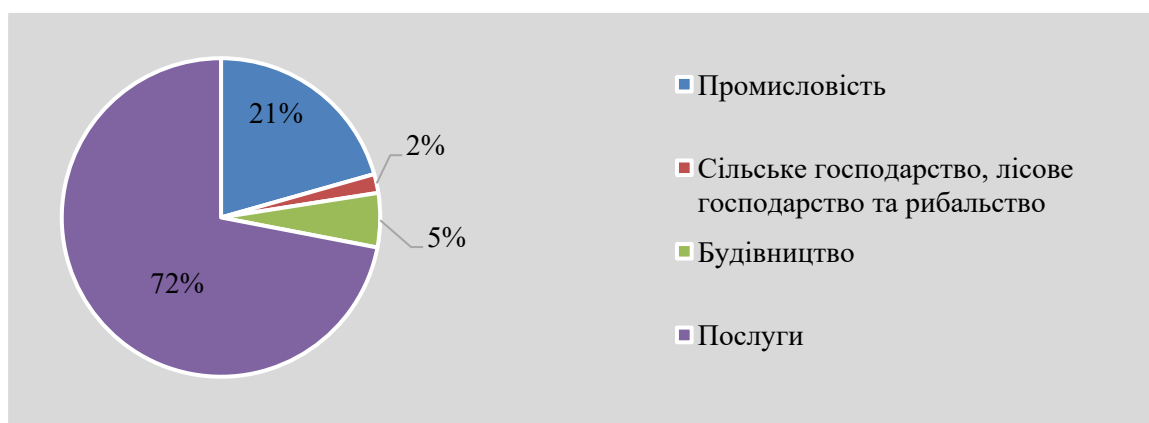

Рисунок 3 – Галузева структура доданої вартості країн Європейського Союзу, 2022 рік

Figure 3 – Sectoral structure of value added in the European Union, 2022

У 2022 році частка послуг у загальній доданій вартості перевищувала 80 % в орієнтованих на туризм економіках Кіпру та Мальти, хоча найвища частка була зафіксована в Люксембурзі – 86,3 % за рахунок великого сектору фінансових послуг. Промисловість складала понад дві п'яті загальної доданої вартості в Ірландії (41,2 %), а наступна за величиною частка – в Чехії (28,1 %). Найбільший відносний внесок від будівництва (7,8 %) спостерігався в Австрії, тоді як найбільший внесок від сільського господарства, лісового господарства та рибальства (5,8 %) було зафіксовано в Латвії.

Важливість послуг в економіці ЄС була майже такою ж як для зайнятості, так і для доданої вартості. У 2022 році послуги забезпечували роботу 73,5 % людей, зайнятих у ЄС. Важливість усіх інших секторів зменшилася між 2000 і 2022 роками: частка робочої сили ЄС, яка була зайнята в промисловості, впала з 19,9 % до 15,6 %, тоді як частка робочої сили в сільському господарстві, лісовому господарстві та рибальстві скоротилася вдвічі з 8,6 % до 4,3 %, а частка зайнятих у будівництві зменшилася з 6,9 % до 6,7 %. На початку кризи COVID-19 у 2020 році загальна кількість зайнятих у ЄС скоротилася на 1,4 %, а наступного року відбулося порівняне відновлення (зростання на 1,5 % у 2021 році) (рис. 4) [5].

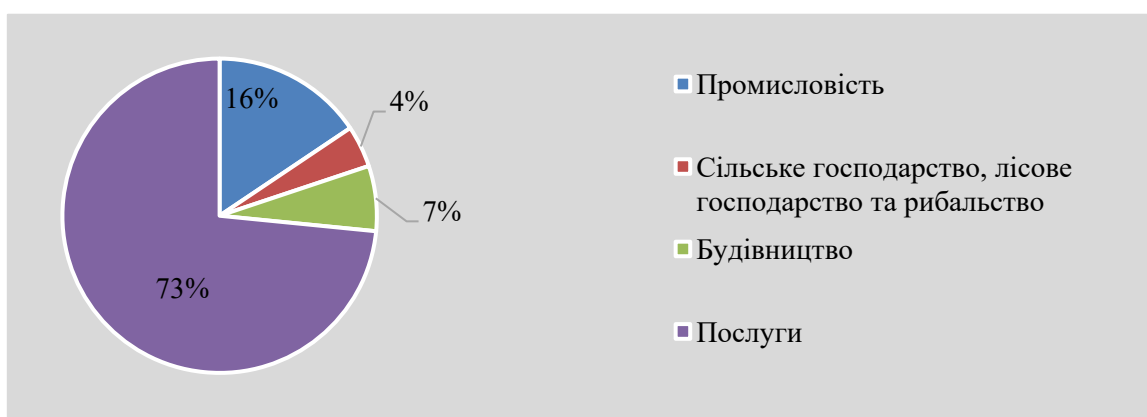

Рисунок 4 – Галузева структура зайнятості в країнах Європейського Союзу, 2022 рік

Figure 4 – Sectoral structure of employment in the European Union, 2022

Серед держав – членів ЄС у 2022 році Румунія мала найнижчу частку (49,5 %) робочої сили, зайнятої у сфері послуг. Натомість послуги забезпечували роботу 83,8 % зайнятих у Нідерландах. Чехія була єдиною державою-членом, яка повідомила, що на промисловість припадає більше чверті (28 %) від загальної робочої сили. Румунія (21,1 %) характеризувалася високою часткою загальної зайнятості в сільському господарстві, лісовому господарстві та рибальстві, тоді як Люксембург був єдиною державою-членом, яка повідомила про значну частку (10,5 %) своєї робочої сили, зайнятої в будівництві.

Варто зауважити, що валовий внутрішній продукт використовується для вимірювання розміру та ефективності економіки, надає інформацію про вартість товарів і послуг, вироблених за певний період. У 2022 році ВВП ЄС оцінювався в 15,8 трлн євро. Німеччина мала найбільшу економіку серед країн-членів ЄС (3,9 трлн євро, або 24,5 % від загального обсягу ЄС), за нею йшли Франція (16,7 %) та Італія (12,1 %). На іншому кінці діапазону Мальта (0,1%) мала найменшу економіку в ЄС.

Динаміка ВВП показує швидкість зміни виробництва без усунення впливу зміни цін (інфляції чи дефляції). Між 2000 і 2008 роками економіка ЄС щороку зростала, ВВП збільшувався на 0,6–3,9 %.

З 2009 по 2013 роки економіка суттєво постраждала від світової фінансової та економічної кризи, коли ВВП впав на 4,3 % у 2009 році. Після цього економіка ЄС поступово відновлювалась із щорічними темпами зростання в діапазоні 1,6–2,8 % у період між 2014 та 2019 роками. У 2020 році на економіку суттєво вплинула криза COVID-19, ВВП знизився на 5,6 %. У 2021 році ВВП зріс на 5,4 %, збільшення продовжилося наступного року ще на 3,5 % (рис. 5) [6].

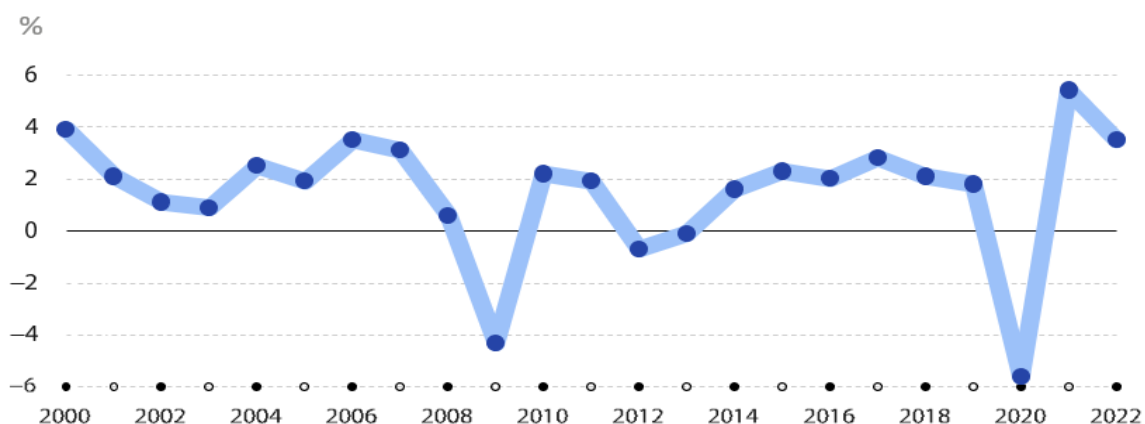

Рисунок 5 – Динаміка рівня ВВП в країнах Європейського Союзу, 2000–2022 роки

Figure 5 – Dynamics of GDP in the European Union, 2000–2022

ВВП на душу населення можна використовувати для порівняння виробництва різних за розміром економік. У межах ЄС цей показник впав з 31310 євро у 2019 році до 30030 євро у 2020 році. Однак у 2021 році ВВП на душу населення відновився, а потім ще більше зріс у 2022 році до 35210 євро. У 2022 році найвище значення було зафіксовано в Люксембурзі, де ВВП на душу населення був у 2,6 рази вищим за середній показник по ЄС. Навпаки, ВВП на душу населення в Болгарії становив близько трьох п'ятих (58,7%) від середнього показника в ЄС.

Ціни в ЄС зросли на 0,7 % у 2020 році, на 2,9 % у 2021 році та на 9,2 % у 2022 році. Суттєве зростання цін спостерігалось у 12 країнах – членах ЄС у 2022 році, при цьому найвища річна інфляція спостерігалась в Естонії – 19,4 %. У 2022 році загальний рівень інфляції в ЄС становив 9,2 %. Протягом 2015–2020 рр. річний рівень інфляції коливався в межах 0,1–1,9 %. У 2022 році ціни на житло, воду та енергію в ЄС зросли на 18 %, ціни на транспорт – на 12,1 %, а ціни на продукти харчування та безалкогольні напої – на 11,9 %. На іншому кінці діапазону зростання цін на освіту, охорону здоров'я, одяг і взуття було відносно помірним (у діапазоні 2–3 %), тоді як відбулося помірне падіння (на 0,1 %) цін на зв'язок.

У січні 2023 року найбільшими категоріями споживчих витрат домогосподарств в ЄС були: продукти харчування та безалкогольні напої; житло, вода та енергія; транспорт. Разом вони становили близько половини (47,1 %) загальних видатків. Усі ці категорії характеризувались високим зростанням цін протягом 2022 року.

Криза COVID-19 вплинула не лише на загальну економічну активність, а й на моделі споживання домогосподарств. У всьому ЄС частка витрат домогосподарств на кілька категорій, які зазвичай пов'язані з харчуванням і життям вдома, зросла в період з січня 2020 року по січень 2021 року. Однак після скасування обмежень, пов'язаних із COVID-19, споживання домогосподарств

повертається до свого попереднього рівня. У період з січня 2022 року по січень 2023 року відбулося відновлення частки витрат на діяльність поза домом.

Ризик бідності, безробіття чи соціальної ізоляції вищий серед людей, які залишають школу у відносно молодому віці. У 2022 році частка тих, хто достроково покинув навчання в ЄС, становила 9,6 %, коливаючись від 15,6 % в Румунії до 2,3 % у Хорватії. Молоді чоловіки (11,1 %) у ЄС частіше, ніж молоді жінки (8 %), рано залишають освіту та навчання. У 2022 році цей гендерний розрив був очевидним у переважній більшості держав – членів ЄС (25 із 27), за винятком лише Болгарії та Греції (з вищою часткою тих, хто раніше покинув навчання серед молодих жінок, ніж серед молодих чоловіків). Найбільша різниця між статями була зафіксована в Естонії, де частка молодих чоловіків, які раніше покинули навчання, була на 6,8 % вищою, ніж серед молодих жінок. Відносно великі гендерні розриви також спостерігалися в Іспанії та Латвії. Навпаки, у Словаччині та Словенії майже не було різниці між статями щодо частки тих, хто раніше покинув навчання.

Слід додати, що близько 61 % учнів старших класів загальної середньої школи в ЄС вивчали дві або більше іноземних мов у 2021 році. Принаймні 99 % усіх учнів старших класів загальної середньої школи в Люксембурзі, Франції та Румунії вивчали дві або більше іноземних мов, порівняно з менш ніж 15 % в Ірландії та Португалії. У 2022 році частка молодих людей віком 15–24 роки, які не працюють та не навчаються, в ЄС становила 9,6 %. Цей показник у Румунії (17,5 %) був більш ніж у шість разів вищий, ніж у Нідерландах (2,8 %) [7].

Після значного впливу кризи COVID-19 на ринок праці ЄС у 2020 році та меншою мірою у 2021 та 2022 роках відбулося помітне повернення до роботи: кількість робочої сили ЄС (для осіб віком 20–64 роки) збільшилась на 1,1 % порівняно з роком раніше. Кількість зайнятих зросла на 2 %, а також збільшилась кількість осіб, які працюють неповний робочий день. Натомість кількість безробітних зменшилась на 12,2 %. У 2022 році основна група людей працездатного віку (віком від 25 до 54 років) становила майже три чверті (72 %) робочої сили ЄС. У 2022 році молодь становила 8,2 % від загальної кількості зайнятих у ЄС, їхня частка зайнятих неповний робочий день (15,2 %) та зайнятості за тимчасовим контрактом (29,6 %) була значно вищою.

Рівень зайнятості в ЄС, який вимірює частку працевлаштованого населення у віці 20–64 років, становив 74,6 % у 2022 році. Було вісім країн – членів ЄС, де щонайменше 80 % дорослих у віці 20–64 років були зайняті: найвищі показники зафіксовано в Нідерландах (82,9 %), Швеції (82,2 %) та Естонії (81,9 %). На іншому кінці діапазону менше 70 % дорослих у віці 20–64 років були зайняті в Хорватії (69,7 %), Іспанії (69,5 %), Румунії (68,5 %), Греції (66,3 %) та Італії (64,8 %). У період з 2021 по 2022 роки рівень зайнятості людей у віці 20–64 років зріс у кожній із держав – членів ЄС. Найбільший річний приріст спостерігався в Греції (на 3,7 %) та Ірландії (3,3 %). Франція і Люксембург були єдиними державами-членами, де рівень зайнятості не зріс принаймні на 1 %.

У 2009 р. рівень безробіття в ЄС серед людей у віці 15–74 роки становив 9,3 %. Унаслідок світової фінансово-економічної кризи рівень безробіття різко зріс, досягнувши піку в 11,6 % у 2013 році. Протягом наступних шести років рівень безробіття щороку знижувався, у 2019 році становив 6,8 %. У 2020 році, оскільки на ринок праці вплинула криза COVID-19, цей показник зріс до 7,2 %. За цим послідувало помірне зниження у 2021 році та більш помітне зниження у 2022 році. У 2022 році рівень безробіття в ЄС становив 6,2 %. Рівень безробіття серед молоді в ЄС (віком 15–24 роки) у 2022 році становив 14,5 %, що в 2,3 рази вище, ніж серед усього населення (віком 15–74 роки), і в 3,2 рази вище, ніж серед осіб старшого віку (віком 55–74 роки) (рис. 6) [8].

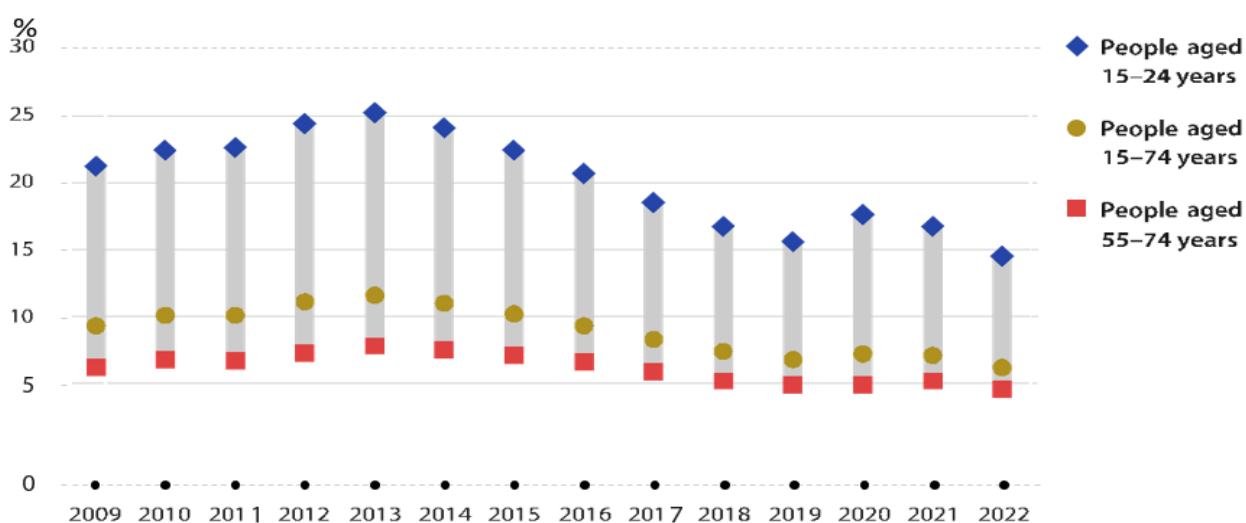

Рисунок 6 – Динаміка рівня безробіття в країнах Європейського Союзу, 2009–2022 роки
Figure 6 – Unemployment rate dynamics in the European Union, 2009–2022

У 2022 році найвищий рівень безробіття у країнах – членах ЄС серед осіб віком 15–74 роки був зафіксований в Іспанії (12,9 %) та Греції (12,5 %); жодна з інших держав-членів не зафіксувала двозначних показників. Відносно низькі рівні безробіття – близько 3 % – були зафіксовані в Німеччині, Мальті та Польщі, тоді як найнижчий рівень спостерігався в Чехії (2,2 %) [9].

Нескоригований гендерний розрив в оплаті праці дає загальну картину відмінностей в оплаті праці чоловіків і жінок, який вимірює різницю в погодинних заробітках між працівниками чоловічої і жіночої статі в промисловості, будівництві та сфері послуг на підприємствах з 10 і більше співробітниками. У 2021 році середня погодинна оплата жінок в ЄС була на 12,7 % нижчою, ніж у чоловіків. Найбільшим був гендерний розрив в оплаті праці зафіксовано в Естонії, де заробітки жінок були на 20,5 % нижчими, ніж заробітки чоловіків. Натомість розрив становив менше 5,0 % у Польщі (4,5 %), Словенії (3,8 %) та Румунії (3,6 %). Інша ситуація спостерігалася в Люксембурзі, оскільки середній заробіток жінок був незначно вищим, ніж у чоловіків (на 0,2 %).

У 2022 році частка населення, якому загрожувала бідність або соціальна ізоляція, була найвищою серед держав – членів ЄС у Румунії (34,4 %) та Болгарії (32,2 %). Принаймні кожен четвертий житель Греції, Іспанії, Латвії та Естонії також перебував під загрозою бідності або соціальної ізоляції. На іншому кінці діапазону менш ніж кожна шоста людина в Нідерландах, Словаччині, Фінляндії, Польщі та Словенії перебуває під загрозою бідності або соціальної ізоляції, а в Чехії цей показник становить 11,8 %.

Мікро-, малі та середні підприємства (МСП) – підприємства з кількістю зайнятих менше 250 осіб – часто називають основою економіки ЄС, що забезпечує робочі місця та можливості для зростання. У 2020 році переважна більшість (93,5 %) підприємств ЄС мали менше 10 зайнятих осіб і тому були класифіковані як мікропідприємства. Натомість лише 0,2 % усіх підприємств у ЄС у 2020 році мали 250 чи більше працівників і були класифіковані як великі підприємства. Економічна вага великих підприємств у ЄС була значно більшою з точки зору зайнятості та доданої вартості, оскільки

вони забезпечували роботою більше однієї третини (35,7 %) робочої сили ЄС у нефінансовому секторі економіки та сприяли формуванню майже половини (47,5 %) його доданої вартості.

У 2020 році в нефінансовому секторі економіки ЄС було 23,4 млн МСП. Разом на цих МСП було зайнято 82,0 млн осіб і створено 3410 млрд євро доданої вартості. Економічний внесок МСП був особливо помітним на Кіпрі, Мальті та Естонії, де МСП створили понад 75 % доданої вартості в нефінансовому секторі економіки. Внесок мікропідприємств (з чисельністю менше 10 осіб) був особливо високим у цих трьох державах – членах ЄС. Навпаки, на великі підприємства (з 250 і більше зайнятих осіб) припадало майже дві третини (65,7 %) доданої вартості в Ірландії та більше половини доданої вартості у Франції, Німеччині та Швеції.

Промислове виробництво ЄС досягло піку у квітні 2008 року на початку світової фінансової та економічної кризи. У 2009 році виробництво впало на 14,3 % порівняно з роком раніше. Подальше зростання закінчився у 2019 році, оскільки промислове виробництво скоротилося на 0,2 %. У 2020 році, коли відчувався вплив кризи COVID-19, виробництво знизилося ще на 7,3 %. Висхідний розвиток продовжився у 2022 році, коли промислове виробництво зросло ще на 3 %.

У всьому ЄС рівень видобутку вугілля падав щороку протягом 2001–2020 рр.; у 2021 році спостерігалось відновлення, хоча обсяги виробництва залишалися значно нижчими за рівень до пандемії, та подальше швидке зростання у 2022 році. Подібна ситуація спостерігалась між 2018 та 2022 роками щодо виробництва одягу та автомобілів. Навпаки, рівень випуску фармацевтичних препаратів збільшувався майже безперервно протягом періоду 2001–2022 років (рис. 7) [10].

Дослідження, розробки та інновації є ключовими для надання наукових і технічних рішень, необхідних для вирішення глобальних суспільних проблем. У 2021 році валові внутрішні витрати ЄС на дослідження та розробки становили 328 млрд євро, що на 5,9 % більше, ніж роком раніше. У 2011 році інтенсивність досліджень і розробок в ЄС вперше піднялася вище 2 % і продовжувала зростати помірними і майже безперервними темпами до 2020 року (2,3 %). Оскільки економічна активність відновилася після кризи COVID-19 швидше, ніж зростання витрат на дослідження і розробки, інтенсивність досліджень і розробок в ЄС у 2021 році впала до 2,26 %.

Споживання енергії на транспорті зростало відносно швидкими та безперервними темпами між 1990 і 2019 роками (за винятком періоду глобальної фінансово-економічної кризи), оскільки споживання в цілому зросло на 30,8 %. Навпаки, кінцеве споживання енергії в промисловості впало майже на одну чверть (зменшення на 22,9 %) за той самий період, причому особливо значне зниження споживання відбулося під час глобальної фінансово-економічної кризи у 2009 році (зниження на 13,6 %). Загальний рівень споживання енергії в ЄС впав на 5,6 % у 2020 році порівняно з 2019 роком. У 2021 році приблизно 21,8 % валового кінцевого споживання енергії в ЄС було отримано з відновлюваних джерел енергії, порівняно з 14,5 % десятиліттям раніше. У 2021 році понад три п'ятих (62,6 %) кінцевого споживання енергії в Швеції припадало на відновлювані джерела, тоді як понад дві п'ятих також було зафіксовано у Фінляндії та Латвії.

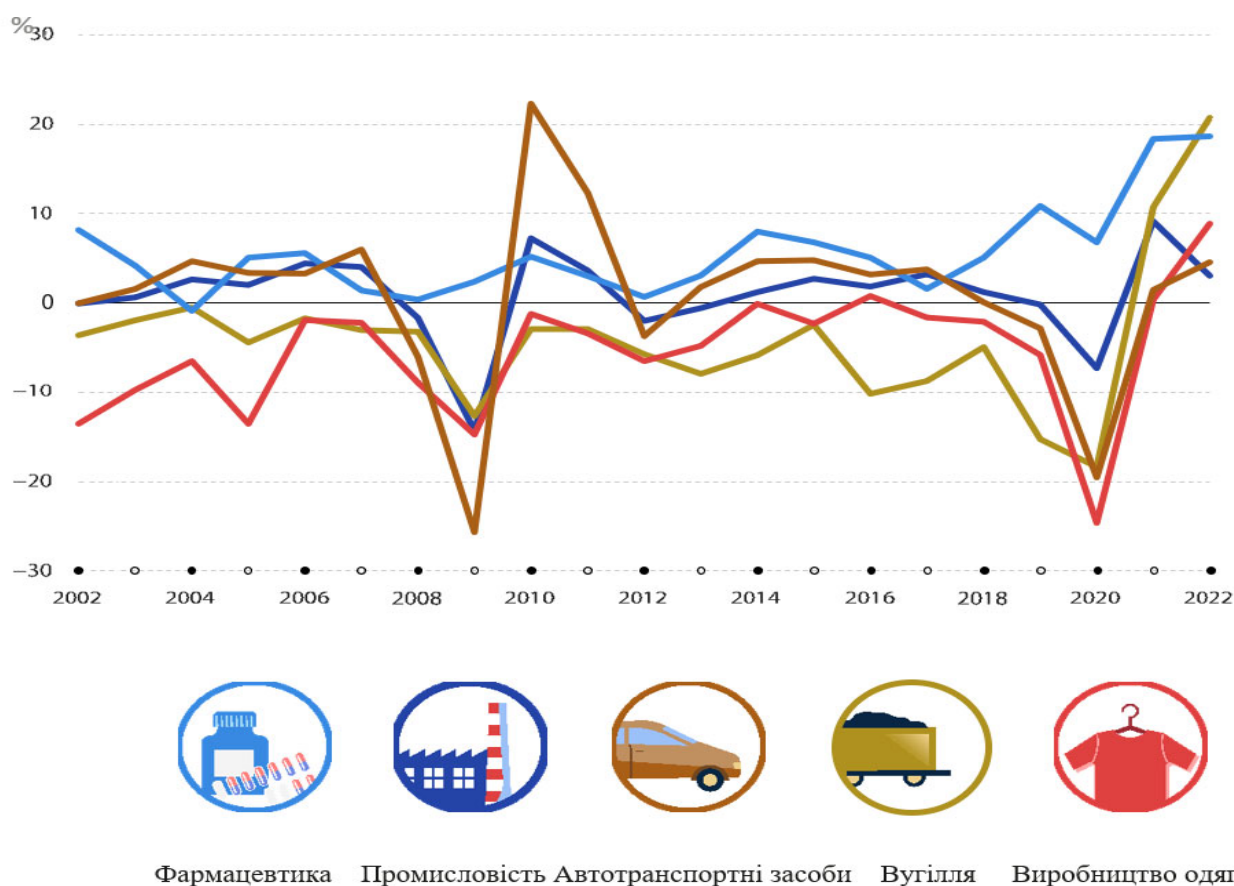

Рисунок 7 – Динаміка обсягів промислового виробництва в країнах Європейського Союзу
Figure 7 – Dynamics of industrial production in the countries of the European Union

Висновки. Таким чином, до основних пріоритетів реалізації стратегії зміцнення економічної безпеки ЄС можна віднести підвищення конкурентоспроможності й інноваційності економіки, розвиток технічної та соціальної інфраструктури, розвиток регіонів і сільських територій, посилення територіальної єдності. При цьому інноваційна діяльність розглядається як основний напрям наднаціонального та міжрегіонального співробітництва в межах Європейського Союзу.

Серед проблемних аспектів розвитку регіональної моделі ЄС визначають такі: переважно екстенсивний розвиток значної частини регіонів ЄС; надання фінансової підтримки структурними фондами насамперед для розвитку інфраструктури в депресивних регіонах без покращення їх технологічного рівня; диференціація ВВП, заробітної плати, рівнів безробіття між регіонами країн – членів ЄС, що призвело до активної міграції населення з депресивних територій країн Центральної та Східної Європи. Вказані проблеми соціально-економічного розвитку регіонів зумовлюють необхідність нових підходів до розробки та реалізації регіональної політики ЄС.

Важливу роль у формуванні нової системи європейської економічної безпеки відіграють міжнародні організації універсального чи регіонального значення. Зважаючи на те, що сучасні загрози можуть походити із зовсім віддалених регіонів, втручання міжнародних організацій є досить ефективним механізмом реагування, який має бути адекватним сучасним реаліям. Міжнародні

організації стали невід’ємною складовою соціально-економічних відносин. Поява нових організацій та розширення сфер їхнього впливу є об’єктивним проявом інтеграційних і глобалізаційних процесів сьогодення.

Покращення соціально-економічних показників розвитку регіонів ЄС та зменшення рівня їх диференціації істотно залежить від ефективної моделі управління регіональним розвитком на національному рівні, яка забезпечує мобілізацію й оптимальний розподіл не лише зовнішніх, але й внутрішніх ресурсів на основі регіонального програмування та державно-приватного партнерства. Створюючи систему національної економічної безпеки, адаптовану до міжнародних вимог, Україна бере активну участь у формуванні регіональної, європейської та глобальної систем економічної безпеки. Інтеграція України до загальноєвропейської спільноти сприятиме поглибленню інтеграційних процесів на континенті, формуванню системи європейської та глобальної економічної безпеки.

Перелік посилань

1. European Commission proposes new initiatives to strengthen economic security. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_24_363/IP_24_363_EN.pdf/.
2. Козак Л.С., Федорук О.В. «Зелений» тренд структурних змін та бізнес-ініціативи щодо сталого розвитку економіки на глобальному та національному рівнях. Науковий журнал «Автомобільні дороги і дорожнє будівництво». 2022. Випуск 111. С. 298—309. URL: <http://doi.org/10.33744/0365-8171-2022-111-298-309>
3. An EU approach to enhance economic security. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3358/
4. European Security Strategy – Communication. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023JC0020&qid=1687525961309/>.
5. Factsheet on an EU approach to enhance economic security. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/875428/Factsheet%20Economic%20Security%20Strategy_EN.pdf/.
6. The official website of the European Parliament. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/portal/en/>.
7. Key figures on Europe 2023 edition. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/17706595/KS-EI-23-001-EN-N.pdf/5df7a393-8461-9270-7eaa-91a4b1c2acc6?t=1707831012194&download=true/>
8. Eurostat An official website of the European Union. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/>.
9. The official website of the European Union. Retrieved from https://commission.europa.eu/index_en/
10. Sustainable development in the European – Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context – 2023 edition. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/16817772/KS-04-23-184-EN-N.pdf/845a1782-998d-a767-b097-f22ebe93d422?t=1688373085450&download=true/>.

RESEARCH OF KEY INDICATORS OF THE STATE OF ECONOMIC SECURITY OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES IN THE FRAMEWORK OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Olesia Fedoruk, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, National Transport University, Kyiv, Ukraine, e-mail: olesiavfedoruk@gmail.com, tel.: +380977487357, <https://orcid.org/0000-0002-7402-4174>.

Summary. The article examines the basic priorities of the EU economic security strategy. The key indicators of the economic security of the European Union countries are analyzed. The sectoral structure of value added in the EU countries is revealed. The peculiarities of implementing the strategy of strengthening the EU economic security are investigated.

The countries of the European Union are one of the most attractive investment destinations for international companies due to their open economy and secure cross-border cooperation in research and innovation. These elements will remain key drivers of European competitiveness and sustainability. Partners around the world benefit from access to European markets, capital and technology for the transition to a clean and sustainable economy.

The EU's regional policy, aimed at ensuring collective economic security, in particular by strengthening economic cohesion through assistance to the least developed regions and sectors of the EU member states, is an important element of the EU's structural policy, and along with institutional adaptation and economic integration, is considered one of the main means of influencing public welfare. However, the EU's regional policy is also not without contradictions in the distribution of funding between countries, in particular, there is a discrepancy in the receipt of funds for regional development by the new members of this association and the amount of their contributions to the common budget.

Keywords: economic security strategy, global economy, European Union countries, international companies, sustainable development, investment projects, financial and economic crisis, European markets, innovation, competitiveness, cross-border cooperation.

References

1. European Commission proposes new initiatives to strengthen economic security. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_24_363/IP_24_363_EN.pdf/
2. Kozak L.S., Fedoruk O.V. «Zelenyi» trend strukturnykh zmin ta biznes-initsiatyvy shchodo staloho rozvytku ekonomiky na hlobalnomu ta natsionalnomu rivniakh [Green trend of structural changes and business initiatives for the sustainable development of the economy at the global and national levels]. Naukovyi zhurnal «Avtomobilni dorohy i dorozhnie budivnytstvo» [Scientific and Technical Journal «Automobile Roads and Road Construction»], 2022, issue 111, pp. 298–309. Access mode: <http://doi.org/10.33744/0365-8171-2022-111-298-309>
3. An EU approach to enhance economic security. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3358/
4. European Security Strategy – Communication. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023JC0020&qid=1687525961309/>
5. Factsheet on an EU approach to enhance economic security. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/875428/Factsheet%20Economic%20Security%20Strategy_EN.pdf/

6. The official website of the European Parliament. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/portal/en/>

7. Key figures on Europe 2023 edition. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/17706595/KS-EI-23-001-EN-N.pdf/5df7a393-8461-9270-7eaa-91a4b1c2acc6?t=1707831012194&download=true/>

8. Eurostat An official website of the European Union. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/>.

9. The official website of the European Union. Retrieved from https://commission.europa.eu/index_en/

10. Sustainable development in the European – Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context – 2023 edition. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/16817772/KS-04-23-184-EN-N.pdf/845a1782-998d-a767-b097-f22ebe93d422?t=1688373085450&download=true/>

Дата надходження до редакції 24.03.2024.